

Верховний
Суд

Фідуціарні обов'язки керівників: міжнародний досвід та аналіз судової практики України щодо відповідальності за корпоративне управління

Ірина КОНДРАТОВА – суддя судової палати для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду

Фідуціарні обов'язки керівників

Зобов'язують діяти виключно в найкращих інтересах компанії та її бенефіціарів, із акцентом на чесність, лояльність, прозорість і професійну обачливість.

У сфері корпоративного управління фідуціарні обов'язки насамперед стосуються директорів і топ-менеджменту.

Фідуціарні обов'язки керівників регулюють відносини між ключовими учасниками бізнес-процесів: керівниками, акціонерами, інвесторами, кредиторами та іншими стейкхолдерами.

Сполучені Штати Америки

В США фідучіарні обов'язки директорів є наріжним каменем корпоративного управління і формують основу відповідальності керівників перед компанією та її акціонерами. Ключовими принципами є **обов'язок добросовісності, обов'язок лояльності та обов'язок обачливості.**

Business Judgment Rule:

Директори захищені від відповідальності за рішення, якщо вони діяли сумлінно, на основі належної інформації та в інтересах компанії, навіть якщо такі рішення згодом призвели до збитків.

Справа Guth v. LOFT

Закріпила **обов'язок лояльності** як центральний елемент фидуціарних обов'язків. Сенс цього підходу такий: директор не має права використовувати корпоративні можливості або ресурси для особистого збагачення, а потенційний конфлікт інтересів має бути прозоро розкритий. Суд зазначив, що припинення повноважень не змінює юрисдикцію, якщо збитки пов'язані з управлінськими діями.

Справа Smith v. Van Gorkom

Стратегічні рішення не можуть ухвалюватися поспіхом, без належного аналізу, без достатньої інформаційної бази та без професійної підготовки. Тобто **відповідальність може наставати не лише за умисні зловживання, але й за недбалість, якщо процес ухвалення рішення був неякісним.**

Справа In re Walt Disney

Уточнила межі застосування **Business Judgment Rule** і показала, що навіть суперечливі рішення можуть бути захищені, якщо директори діяли добросовісно, інформовано і без доведеного конфлікту інтересів. Я вважаю, що загальний висновок з цих справ можна сформулювати так: у США суди дуже уважно дивляться не лише на результат, а передусім на процес прийняття рішення.

Велика Британія

Фідуціарні обов'язки директорів чітко регламентовані **Companies Act 2006**.

Цей акт систематизував і кодифікував принципи, що раніше значною мірою розвивалися прецедентним правом, і створив структуровану основу відповідальності директорів.

Прецедентна практика у Великій Британії доповнює цей законодавчий каркас і підкреслює кілька принципових моментів:

- директори не можуть використовувати корпоративні можливості для особистого збагачення без належного розкриття та погодження;
- обов'язок обачливості включає необхідність реального, а не формального виконання управлінських функцій, і недбале підписання документів може призводити до відповідальності;
- навіть схвалення дій директора іншими членами ради не звільняє його від відповідальності, якщо особистий інтерес не був належним чином розкритий.

Канада та Австралія

Канада розвиває багатовимірний підхід, де директори мають враховувати інтереси різних стейкхолдерів, зберігаючи пріоритет інтересу компанії як юридичної особи, а також визнає захист управлінського розсуду за умови добросовісного та обґрунтованого прийняття рішень.

Австралія наголошує на персональній відповідальності директорів за контроль фінансової звітності та на недопустимості повного перекладання відповідальності на аудиторів або консультантів, а також підкреслює, що фідучіарні стандарти включають етичний вимір і дотримання регуляторних вимог, зокрема у сфері конкуренції.

Фідуціарні обов'язки директорів в Україні

Фідуціарні обов'язки директорів в Україні регулюються комплексом законодавчих актів, таких як Закон України "Про акціонерні товариства", "Про банки і банківську діяльність", а також Цивільним кодексом України.

Ці обов'язки включають зобов'язання діяти в інтересах компанії, уникати конфліктів інтересів та здійснювати належний контроль за діяльністю органів управління.

Одним із ключових проявів порушення фідуціарних обов'язків є порушення обов'язку обачливості та недбале управління фінансовими активами.

Фідуціарний обов'язок обачливості вимагає від керівників ухвалювати рішення на основі всебічного аналізу ризиків, однак у низці справ Верховний Суд встановлював ситуації, коли керівники приймали фінансово значущі рішення без належної оцінки наслідків, що зрештою призводило до значних втрат або неплатоспроможності установ.

Постанова ВС від 21 липня 2021 року, справа № 910/12930/18

Суть спору полягала у вимогах Фонду гарантування вкладів фізичних осіб про стягнення понад 1,1 млрд грн збитків, які, за твердженням позивача, були спричинені рішеннями керівництва банку щодо видачі кредитів пов'язаним особам без належної оцінки ризиків та інвестуванням у неліквідні активи, зокрема «сміттєві» цінні папери.

Верховний Суд звернув увагу на неповний аналіз доказів судами нижчих інстанцій, недооцінку ролі керівників у створенні фінансових ризиків, неналежну оцінку економічної необґрунтованості правочинів та відсутність комплексного дослідження причинно-наслідкового зв'язку між рішеннями керівництва і збитками банку.

Окремо було підкреслено **необхідність оцінки ризиків і добросовісності** дій керівників як ключових елементів фидуціарного обов'язку обачливості.

Постанова ВС від 09 січня 2024 року, справа № 910/7305/21

Керівництво ухвалило рішення про відступлення прав вимоги за 53 кредитними договорами за ціною, яка, за оцінкою Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, була занижена майже на 41%, що призвело до збитків понад 160 млн грн.

Суди першої та апеляційної інстанцій відмовили у позові, посилаючись на нікчемність правочину, відсутність причинно-наслідкового зв'язку та вини керівників.

Верховний Суд не погодився з таким підходом, скасував рішення нижчих інстанцій і направив справу на новий розгляд. Суд підкреслив, що нікчемність правочину сама по собі не виключає можливості завдання шкоди, якщо дії керівників були недобросовісними або необережними. Окремо було зазначено, що суди повинні ретельно досліджувати докази, зокрема щодо оцінки активів, а відповідачі мають доводити відсутність своєї вини.

Постанова ВС від 03 лютого 2022 року, справа № 911/507/21

Суд першої інстанції позов задовольнив, визнавши наявність протиправних дій, шкоди та причинного зв'язку.

Однак апеляційний суд скасував це рішення, зазначивши, що позивач не довів фактичного настання збитків, а сам виконавчий напис нотаріуса не підтверджує реальної шкоди.

Верховний Суд погодився з таким підходом і наголосив, що для притягнення керівника до відповідальності необхідно довести реальні збитки, а не лише потенційні ризики чи формальне існування правочину.

У цій справі учасник товариства звернувся з позовом до директора про відшкодування збитків у розмірі 1 212 000 грн, посилаючись на видачу безпідставного векселя та пов'язані витрати.

Постанова ВС від 28 жовтня 2021 року, справа № 910/9851/20

Фонд гарантування вкладів фізичних осіб звернувся з позовом до власників істотної участі, членів наглядової ради та правління банку, вимагаючи солідарного відшкодування понад 394 млн грн збитків.

Позов був обґрунтований тим, що керівництво допустило ризикові кредитні операції без належного забезпечення, приховувало реальний фінансовий стан банку та ухвалювало рішення, які призвели до його неплатоспроможності та збитків кредиторів.

Суди першої та апеляційної інстанцій у позові відмовили, посилаючись на недоведеність складу правопорушення, відсутність вини та причинного зв'язку, а також на те, що негативні наслідки могли бути зумовлені зовнішніми факторами.

Верховний Суд скасував ці рішення та направив справу на новий розгляд, наголосивши, що суди не дослідили всі докази, не застосували стандарт «вірогідності доказів», помилково пов'язали цивільну відповідальність із кримінальною та не врахували солідарну відповідальність органів управління банку за дії і бездіяльність.

Постанова ВС від 14 версня 2021 року, справа № 910/11371/18

Фонд гарантування вкладів фізичних осіб звернувся з позовом до членів кредитного комітету банку, вимагаючи солідарного відшкодування понад 412 млн грн збитків.

Позов обґрунтовувався тим, що відповідачі ухвалювали рішення про кредитування без належного забезпечення та придбання неліквідних цінних паперів, що суперечило інтересам банку та призвело до його неплатоспроможності.

Суди першої та апеляційної інстанцій відмовили у позові, вказавши на недоведеність ризикованості операцій, відсутність доказів фіктивності активів і причинного зв'язку.

Верховний Суд скасував ці рішення, наголосивши, що суди не дослідили всі докази та помилково вимагали доведення фіктивності цінних паперів або недійсності правочинів. Суд підкреслив, що позивачу достатньо довести невиправдану ризикованість рішень, порушення фидуціарних обов'язків і суперечність інтересам банку.

Постанова ВС від 07 версня 2022 року, справа № 904/3867/21

Фонд гарантування вкладів фізичних осіб звернувся з позовом до членів кредитного комітету та спостережної ради банку, вимагаючи солідарного відшкодування понад 213 млн грн збитків.

Позов був обґрунтований тим, що керівництво банку ухвалювало рішення про кредитування пов'язаних компаній без належного забезпечення та здійснювало ризикові операції з активами.

Суди першої та апеляційної інстанцій відмовили у позові, посиляючись на недоведеність протиправності дій, причинного зв'язку та розміру шкоди, а також на те, що кредитні договори не були визнані недійсними.

Верховний Суд скасував ці рішення і направив справу на новий розгляд, наголосивши, що для відповідальності керівників не є обов'язковим попереднє визнання правочинів недійсними, достатньо довести невідповідність рішень інтересам банку та порушення фідучіарних обов'язків.

Постанова ВС від 27 вересня 2022 року, справа № 904/3864/21

Фонд гарантування вкладів фізичних осіб подав позов до членів кредитного комітету та спостережної ради банку, вказуючи, що керівництво ухвалювало рішення про надання великих кредитів без належного забезпечення пов'язаним компаніям, що згодом призвело до неповернення заборгованості та збитків банку понад 61 млн грн.

Суди першої та апеляційної інстанцій відмовили у позові, зазначивши недоведеність протиправності дій, причинного зв'язку та ризиковості операцій, а також відсутність доказів фіктивності позичальників.

Верховний Суд частково скасував ці рішення і направив справу на новий розгляд, підкресливши, що суди не дослідили всі докази, не дали належної оцінки фидуціарним обов'язкам керівників і помилково вимагали доведення фіктивності позичальників або недійсності договорів. Суд зазначив, що достатньо встановити невідповідність рішень інтересам банку та порушення стандартів добросовісності й обачливості.

Постанова ВС від 07 жовтня 2021 року, справа № 910/12803/18

Фонд гарантування вкладів фізичних осіб звернувся з позовом до пов'язаних з банком осіб, вимагаючи солідарного відшкодування понад 2,6 млрд грн збитків.

Позов був обґрунтований ризиковими кредитними операціями без належного забезпечення, пролонгацією кредитів, заміною ліквідного забезпечення на сумнівні активи та іншими рішеннями, що, за твердженням позивача, призвели до неплатоспроможності банку.

Суди встановили наявність ознак недбалого управління, однак відмовили у позові через сплив позовної давності, визначивши початок її перебігу з дати затвердження акту ліквідаційної маси.

Верховний Суд підтримав цей підхід і наголосив, що строк позовної давності у справах цієї категорії починається з моменту затвердження ключових документів ліквідаційної процедури, а його пропуск без належного обґрунтування є самостійною підставою для відмови у позові.

Постанова ВС від 25 липня 2022 року, справа № 922/2860/18

Фонд гарантування вкладів фізичних осіб звернувся з позовом до членів правління та кредитного комітету банку, вказуючи на надання кредитів пов'язаним особам без належного забезпечення, збільшення лімітів при наявній заборгованості та необґрунтоване продовження строків погашення, що призвело до значних збитків і неплатоспроможності банку.

Суди першої та апеляційної інстанцій відмовили у позові, посиляючись на відсутність доведеного складу правопорушення та на результати перевірок НБУ, які, за їх висновками, не встановили порушень.

Верховний Суд скасував ці рішення та направив справу на новий розгляд, зазначивши, що суди не дослідили всі докази, не оцінили належним чином економічну обґрунтованість кредитних операцій і не перевірили питання пов'язаності позичальників. Суд підкреслив, що керівники банку зобов'язані діяти добросовісно та розумно, а їхні рішення мають відповідати інтересам банку та кредиторів.

Постанова ВС від 25 липня 2023 року, справа № 910/13325/21

Фонд гарантування вкладів фізичних осіб звернувся з позовом до членів наглядової ради, правління та кредитного комітету банку, вказуючи, що керівництво погодило заміну ліквідного забезпечення за кредитами з нерухомості на менш вартісні депозитні кошти, що значно підвищило кредитні ризики і спричинило збитки банку понад 142 млн грн.

Суди попередніх інстанцій відмовили у позові, зазначивши недоведеність протиправності дій, причинного зв'язку та економічної необґрунтованості рішень, а також фактично застосувавши позовну давність без належного дослідження цього питання.

Верховний Суд скасував ці рішення та направив справу на новий розгляд, підкресливши, що суди не дослідили всі докази, зокрема звіти НБУ та внутрішні документи банку, і не оцінили дії керівників у контексті їхніх фідучіарних обов'язків.

Постанова ВС від 18 серпня 2023 року, справа № 910/21280/21

Фонд гарантування вкладів фізичних осіб звернувся з позовом до членів органів управління банку про солідарне відшкодування збитків понад 22 млрд грн, посилаючись на ухвалення колективних рішень щодо ризикованих кредитів без належного забезпечення, пролонгації заборгованості та операцій, що не мали економічного сенсу.

Суд першої інстанції залишив позов без розгляду, вважаючи, що вимоги об'єднані з порушенням процесуальних норм, оскільки стосуються різних кредитних операцій.

Апеляційний суд скасував це рішення, зазначивши, що вимоги є взаємопов'язаними, оскільки стосуються солідарної відповідальності керівників за сукупність рішень, які вплинули на неплатоспроможність банку.

Верховний Суд погодився з таким підходом і наголосив, що у спорах про відповідальність посадових осіб банку оцінка має здійснюватися комплексно, а шкода може бути результатом сукупності управлінських рішень.

Постанова ВС від 08 листопада 2023 року, справа № 916/1489/22

Фонд гарантування вкладів фізичних осіб звернувся з позовом до керівників банку, вказуючи, що вони погодили передачу депозиту банку на 30 млн грн у заставу та надали майнове поручительство за кредитом сторонньої компанії без належного економічного обґрунтування. Після невиконання зобов'язань позичальником депозит було списано, що спричинило значні збитки банку.

Суди першої та апеляційної інстанцій визнали наявність складу правопорушення, однак відмовили у позові через вплив загальної позовної давності.

Верховний Суд скасував ці рішення та ухвалив нове рішення про задоволення позову, зазначивши, що спеціальна позовна давність, передбачена частиною 7 статті 52 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», застосовується до позовів, поданих після набрання цією нормою чинності, незалежно від дати виникнення спірних правовідносин.

Постанова ВС від 09 листопада 2023 року, справа № 910/130/21

Фонд гарантування вкладів фізичних осіб звернувся з позовом до членів органів управління банку про солідарне стягнення понад 201 млн грн, вказуючи, що керівники ухвалювали рішення про кредитування у великих обсягах під явно неліквідне забезпечення та одночасно формували портфель банку з неліквідних цінних паперів.

Суди першої та апеляційної інстанцій залишили позов без розгляду, вважаючи, що вимоги об'єднані неправильно: кредитні операції та операції з цінними паперами, на їх думку, є неоднорідними, мають різні докази і не можуть розглядатися в одному провадженні.

Верховний Суд скасував ці рішення і направив справу на новий розгляд, наголосивши, що у спорах про відповідальність посадових осіб банку шкода часто є наслідком сукупності управлінських рішень, а тому вимоги можуть і мають розглядатися комплексно.

Постанова ВС від 19 червня 2025 року, справа № 910/686/20

Фонд гарантування вкладів фізичних осіб звернувся з позовом до членів кредитного комітету банку, стверджуючи, що вони ухвалили рішення про надання кредиту без будь-якого належного забезпечення та без достатньої оцінки кредитоспроможності позичальника.

У результаті кредит залишився непогашеним, а банк зазнав збитків.

Суд першої інстанції частково задовольнив позов і стягнув солідарно понад 5,3 млн грн, встановивши порушення фідучіарних обов'язків членами кредитного комітету. Апеляційний суд погодився з цими висновками.

Верховний Суд залишив рішення попередніх інстанцій без змін, підкресливши, що надання незабезпеченого кредиту без належної перевірки ризиків свідчить про недбалість керівників та порушення стандартів добросовісності й розумності.

Постанова ВС від 23 січня 2025 року, справа № 910/11202/22

Фонд гарантування вкладів фізичних осіб звернувся з позовом до пов'язаних із банком осіб, стверджуючи, що вони ухвалювали рішення про придбання та продаж цінних паперів за неринковими цінами без належної оцінки ризиків і ліквідності, що спричинило втрату активів банку та значні збитки.

Суди першої та апеляційної інстанцій відмовили у позові, вказавши на недоведеність вини, причинного зв'язку та економічної необґрунтованості операцій, а також висловивши сумніви щодо доказової сили оцінок вартості активів.

Верховний Суд скасував ці рішення і направив справу на новий розгляд, підкресливши, що суди не дослідили належним чином докази щодо ринкової вартості цінних паперів, пов'язаності контрагентів і ролі кожного з відповідачів у прийнятті рішень.

Постанова ВС від 19 січня 2022 року, справа № 911/841/20

Спир виник із договору субпідряду між ТОВ «Будфундамент» та ПП «Спецвисотбуд 2006».

Особливістю справи стало те, що директор підрядника одночасно був учасником товариства-субпідрядника, що створювало потенційний конфлікт інтересів

Суди першої та апеляційної інстанцій визнали додаткові угоди до договору недійсними, пославшись на перевищення повноважень і зловмисну домовленість.

Верховний Суд скасував ці рішення та направив справу на новий розгляд, наголосивши, що сам факт конфлікту інтересів не є автоматичною підставою недійсності правочину.

Суд підкреслив необхідність дослідити, чи були роботи фактично виконані, чи знав засновник підприємства про конфлікт інтересів, а також чи доведено умисел завдати шкоди та реальні збитки.

Постанова ВС від 02 листопада 2021 року, справа № 918/1131/20

Позов був поданий в інтересах товариства до генерального директора, який одночасно очолював інше господарство.

Суть спору полягала в тому, що керівник достроково розірвав договори оренди земельних ділянок, після чого ці самі ділянки були передані іншому суб'єкту, яким він також керував.

Позивач вважав такі дії виведенням активів і заявляв вимоги про відшкодування упущеної вигоди.

Суд першої інстанції відмовив у позові, вважаючи недоведеними протиправність дій та розмір збитків. Апеляційний суд частково задовольнив позов, визнавши, що наявність конфлікту інтересів свідчить про недобросовісну поведінку керівника.

Верховний Суд скасував обидва рішення та направив справу на новий розгляд, зазначивши, що суди не дослідили належним чином ключові питання: наявність причинного зв'язку між діями директора і збитками, реальний розмір упущеної вигоди, а також початок перебігу позовної давності.

Постанова ВС від 14 червня 2023 року, справа № 904/8586/21

Суть спору полягала в тому, що колишній директор товариства здійснив значне перерахування коштів за договором купівлі-продажу цінних паперів, однак ці папери фактично не були передані товариству й не були відображені в бухгалтерському обліку.

Позивач в інтересах товариства вимагав відшкодування збитків, посилаючись на відсутність економічного результату від цієї операції.

Суди першої та апеляційної інстанцій відмовили у позові, вважаючи, що вплив строк позовної давності, оскільки товариство мало знати про порушення з моменту перерахування коштів.

Верховний Суд скасував ці рішення й направив справу на новий розгляд, зазначивши, що суди формально підійшли до визначення моменту початку перебігу позовної давності.

Суд наголосив, що необхідно встановити, коли саме товариство фактично дізналося про порушення, зокрема з урахуванням результатів аудиторської перевірки, яка виявила відсутність переданих активів.

Постанова ВС від 20 грудня 2022 року, справа № 906/1316/21

У центрі спору опинилися правочини, укладені за участю директора, який одночасно мав корпоративний інтерес у пов'язаній компанії.

Позивач вказував, що керівник, перебуваючи в конфлікті інтересів, уклав додаткові угоди, які змінили економічний баланс зобов'язань і призвели до фінансових втрат для підприємства.

Суди першої та апеляційної інстанцій дійшли висновку про наявність перевищення повноважень та зловмисної домовленості, визнавши частину правочинів недійсними. Верховний Суд скасував ці рішення та направив справу на новий розгляд.

ВС підкреслив необхідність встановити:

- чи були реально виконані роботи (або інші дії, передбачені правочинами);
- чи був розкритий конфлікт інтересів керівника;
- чи знав засновник товариства про потенційний конфлікт;
- чи доведено умисел заподіяти шкоду підприємству;
- чи існує причинний зв'язок між діями керівника і збитками.

Постанова ВС від 16 лютого 2022 року, справа № 905/1575/20

Позивач звернувся з вимогою стягнути з колишнього директора 197,5 млн грн збитків, обґрунтовуючи позов тим, що директор укладав договори та здійснював значні платежі на користь третіх осіб без підтвердження фактичного отримання товарів чи послуг, що спричинило втрати для товариства.

Верховний Суд скасував ці рішення та направив справу на новий розгляд.

Суд наголосив, що:

- формальне перебування в межах повноважень не звільняє керівника від відповідальності;
- необхідно оцінювати економічну доцільність і реальність операцій;
- директор відповідає за збереження та належне оформлення первинної документації;
- відсутність документів не може працювати на користь особи, яка мала обов'язок їх забезпечити.

Постанова ВП ВС від 25 травня 2021 року, справа № 910/11027/18

Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, діючи як ліквідатор банку, звернувся з позовом до 14 колишніх керівників банку з вимогою солідарного відшкодування шкоди у розмірі 76,9 млн грн.

За позицією Фонду, керівництво банку ухвалило рішення про придбання облігацій пов'язаних компаній без належного забезпечення та економічної доцільності.

Велика Палата Верховного Суду не підтримала висновки попередніх інстанцій та задовольнила позов, наголосивши, що:

- керівники банку зобов'язані діяти добросовісно, розумно та лояльно до інтересів банку;
- для притягнення до цивільної відповідальності не потрібен кримінальний вирок;
- придбання активів пов'язаних осіб без економічного сенсу є порушенням фидуціарних обов'язків;
- шкода визначається як недостатність майна для задоволення вимог кредиторів;
- керівники можуть нести солідарну відповідальність за такі рішення.

Постанова ВП ВС від 06 липня 2022 року, справа № 909/276/21

У цій справі Верховний Суд розглядав ситуацію, коли один і той самий керівник одночасно представляв дві сторони договору.

Правочин був укладений без обов'язкового погодження загальних зборів учасників, хоча статут компанії прямо обмежував повноваження директора щодо угод понад визначену суму.

Суди першої та апеляційної інстанцій визнали договір недійсним, а Верховний Суд залишив ці рішення без змін. Ключовим висновком стало те, що директор діяв у власних інтересах, тобто в умовах конфлікту інтересів, що порушує імперативну заборону, передбачену ч. 3 ст. 238 ЦК України.

Суд наголосив: навіть подальше схвалення правочину не може легалізувати такі дії, оскільки мова йде не просто про перевищення повноважень, а про заборонений законом самоконфлікт.

Постанова ВС від 21 вересня 2021 року, справа № 910/1895/20

У цій справі предметом спору стали дії директора ТОВ “Хот-Сток”, який перерахував значні суми фінансової допомоги підконтрольній йому компанії без погодження загальних зборів, хоча статут прямо вимагав таке погодження для правочинів понад встановлений ліміт.

Суди першої та апеляційної інстанцій відмовили в позові, виходячи з того, що договори не були визнані недійсними та формально передбачали повернення коштів. Однак Верховний Суд скасував ці рішення і направив справу на новий розгляд.

Касаційний суд акцентував, що відсутність недійсності правочину не означає автоматичної відсутності збитків. Суд звернув увагу на фидуціарні обов'язки директора діяти добросовісно, розумно та з економічною метою в інтересах товариства.

Постанова ВС від 05 лютого 2024 року, справа № 910/4149/21

Верховний Суд підтримав висновок про солідарне стягнення збитків і уточнив важливий підхід: предмет доказування охоплює саме дії керівників у момент прийняття рішення, а не подальші дії ФГВФО під час ліквідації.

У цій справі Верховний Суд підтвердив відповідальність членів кредитного комітету банку за придбання неліквідних облігацій компанії з ознаками фіктивності.

Суд зазначив, що керівники банку зобов'язані проводити належну перевірку активів і діяти в інтересах банку, а придбання паперів без реальної ринкової вартості є порушенням фідучіарних обов'язків.

Постанова ВС від 01 серпня 2023 року, справа № 910/9833/21

Суд сформував балансований підхід: відповідальність керівників не може автоматично покривати всі збитки банку без перевірки того, як формувалася ліквідаційна маса.

Верховний Суд звернув увагу, що під час оцінки збитків необхідно враховувати і дії Фонду гарантування вкладів у процедурі ліквідації.

Якщо відповідачі стверджують, що розмір шкоди збільшився через неефективне управління активами вже після їхніх рішень, суд має дослідити ці обставини.

Постанова ВС від 08 лютого 2022 року, справа № 910/15260/18

Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО), діючи як ліквідатор банку, звернувся з позовом до 19 колишніх членів органів управління банку про солідарне стягнення 764 447 419,30 грн збитків.

Позов ґрунтувався на тому, що у 2013–2014 роках керівники банку ухвалили рішення про надання 26 кредитів без належного забезпечення та без належної оцінки ризиків.

Верховний Суд скасував рішення та направив справу на новий розгляд, підкресливши, що суди не дослідили ключові обставини спору.

Суд наголосив, що:

- відповідальність членів органів управління має оцінюватися через сукупність їхніх дій, а не окремі рішення;
- необхідно перевіряти дотримання фидуціарних обов'язків добросовісності, розумності та лояльності;
- суди повинні оцінювати економічну обґрунтованість кредитних операцій та можливу пов'язаність позичальників із банком.

Постанова ВС від 11 вересня 2024 року, справа № 911/3853/23

Товариство звернулося з позовом до тимчасово виконуючого обов'язки голови правління Писанка Р.В. про стягнення 9 937 960 грн збитків.

Підставою позову стало те, що керівник видав наказ про преміювання працівників, спираючись на протокол наглядової ради, який фактично був неправомочним, оскільки рішення було прийняте без необхідного кворуму.

Верховний Суд залишив постанову апеляційного суду без змін і наголосив на ключових підходах до оцінки дій керівника:

- керівник зобов'язаний перевіряти законність і правомочність рішень органів управління, на підставі яких він ухвалює власні акти;
- посилання на формальне існування протоколу не звільняє від обов'язку діяти добросовісно та розумно;
- недотримання внутрішніх процедур товариства (зокрема вимог щодо кворуму) може свідчити про порушення фідучіарних обов'язків;
- відповідальність керівника у таких випадках є цивільно-правовою, а не трудовою, якщо йдеться про відшкодування шкоди, заподіяної товариству.

Постанова ВС від 18 березня 2024 року, справа № 910/12955/20

Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, діючи як ліквідатор банку, звернувся з позовом до десяти колишніх керівників установи з вимогою солідарного стягнення 1,477 млрд грн шкоди.

Позов ґрунтувався на тому, що керівники ухвалювали рішення про видачу кредитів пов'язаним юридичним особам на неринкових умовах і з неналежним забезпеченням.

Верховний Суд сформулював важливі правові акценти:

- члени органів управління банку несуть фідучіарні обов'язки діяти добросовісно, розумно та в інтересах банку і його кредиторів;
- систематичне пом'якшення умов кредитування на користь пов'язаних позичальників може свідчити про недобросовісну управлінську практику;
- неналежне забезпечення та відсутність належної перевірки контрагентів є ознаками ризикової політики, що породжує відповідальність керівників;
- збитки можуть визначатися як різниця між балансовою вартістю активів та реальною ціною їх продажу під час ліквідації;

Постанова ВС від 20 жовтня 2022 року, справа № 910/3782/21

Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, діючи як ліквідатор банку, звернувся з позовом до п'яти колишніх членів кредитного комітету з вимогою солідарного стягнення 9,98 млн грн збитків.

Підставою позову стало рішення кредитного комітету про придбання інвестиційних сертифікатів ЗДПФ «Інвестиційний стандарт» за 12,5 млн грн.

Суд наголосив, що:

- необхідно оцінювати економічну доцільність фінансової операції, а не лише формальну наявність рішення колегіального органу;
- придбання активу за ціною, яка істотно перевищує його ринкову вартість, може свідчити про порушення стандартів добросовісності й розумності;
- суди повинні дослідити питання належної перевірки активу, можливу пов'язаність осіб та реальний вплив рішення на фінансовий стан банку;
- фідучіарні обов'язки керівників полягають у необхідності діяти обачно, професійно та виключно в інтересах банку і його кредиторів.

Постанова ВС від 10 серпня 2023 року, справа № 916/1507/21

Ліквідатор у процедурі банкрутства звернувся із заявою про покладення субсидіарної відповідальності на керівника та учасника підприємства Діордіященко О.В., а також на пов'язану особу – ТОВ «Екоюг».

Підставою стало те, що в ході аналізу фінансово - господарської діяльності було встановлено виведення активів через низку угод із пов'язаною компанією.

Верховний Суд залишив рішення без змін і сформулював принципові висновки, які мають значення для подібних спорів:

- керівник і пов'язані особи можуть нести субсидіарну відповідальність, якщо саме їхні дії призвели до неплатоспроможності підприємства;
- порушення стандартів добросовісності та розумності в управлінні може бути підставою для особистої відповідальності навіть без доведення прямого умислу;
- посилення на воєнний стан або інші загальні обставини не звільняє від відповідальності, якщо сторона була обізнана про процес і мала можливість захищати свої права.

ВИСНОВКИ

Спори щодо фідучіарних обов'язків керівників в Україні посідають ключове місце у системі корпоративного управління, адже напряду стосуються відповідальності посадових осіб за рішення, що завдають шкоди компаніям, акціонерам і кредиторам.

Аналіз судової практики, зокрема у справах ПАТ «КБ Даніель», ПАТ «Радикал Банк», ПАТ «Легбанк», ПАТ «Платинум Банк», АТ «Київоблгаз», ПП «Сюїта 2006», ПАТ «Артем-Банк», ПАТ «Комерційний банк Стандарт» та інших, демонструє повторювані моделі поведінки керівників, які суперечать стандартам добросовісності, обачливості та лояльності й нерідко завершуються значними фінансовими втратами, неплатоспроможністю або банкрутством.

ВИСНОВКИ

Для справедливого та передбачуваного розгляду таких спорів судам необхідно зосереджуватися на кількох опорних пунктах:

- послідовно відтворювати ланцюг подій і оцінювати, як конкретні рішення вплинули на фінансовий стан компанії у короткостроковій і довгостроковій перспективі;
- повноцінно досліджувати комплекс доказів, а не окремі фрагменти;
- перевіряти економічну доцільність і ризиковість операцій, зокрема якість забезпечення та результати due diligence;
- оцінювати поведінку керівників саме за стандартами добросовісності, обачливості та лояльності; ретельно аналізувати конфлікти інтересів, пов'язаність осіб і відхилення від процедур корпоративного контролю.

Верховний
Суд

Дякую за увагу!